

AZ MTA DOKTORA

DOKTORI ELJÁRÁS – SZABÁLYOK – KÖVETELMÉNYEK

Budapest 2013
Magyar Tudományos Akadémia

TARTALOM

Előszó	11
Bevezetés	15
Az MTA doktora eljárást meghatározó jogszabályok és jogszabályrészletek	17
Rendelkezés a Magyar Tudományos Akadémia doktora címről	19
Rendelkezés a Magyar Tudományos Akadémia Doktori Tanácsáról	21
Az MTA doktora cím adományozásának feltételei	23
Magyar Tudományos Akadémia Doktori Szabályzata	25
Alapelvek	27
Az eljáró szervezetek	29
A doktori eljárás	37
A) A doktori eljárás megindítása	37
B) A doktori eljárás habitusvizsgálati szakasza	41
C) A doktori eljárás bírálati szakasza	44
D) A doktori védés	46
Jogorvoslat és különleges eljárás	48
Doktori Tanács Eljárási Szabályzata és Ügyrendje	51
A Doktori Tanács működése	53
A doktori eljárás	56
A Doktori Tanács Ügyrendi Bizottságának működését meghatározó szabályok	67
A Magyar Tudományos Akadémia Tudományetikai Bizottságának Ügyrendje	69
A tudományos osztályok és bizottságok szerepét meghatározó szabályok a doktori eljárásban	77
Az eljárásban szerepet játszó egyéb rendelkezések	79
Tájékoztató az MTA doktora tudományos címre történő pályázat benyújtásához	81
Nyelv- és Irodalomtudományok Osztálya	83
Ügyrend	85
Az MTA Nyelv- és Irodalomtudományok Osztályának doktori követelményrendszere	93
Általános követelmények	93
A habitus értékelésének általános szempontjai	93
A doktori habitusvizsgálat követelményei a doktori műre és a tézisekre vonatkozóan	93
A doktori habitusvizsgálat tudánymérési követelményei	94
A doktori habitusvizsgálat tudományos közéleti követelményei	95
A doktori habitusvizsgálathoz benyújtandó dokumentumok jegyzéke	96
A doktori habitusvizsgálathoz benyújtandó osztályspecifikus adatlapok	98
Kérelem	98
Tudományos munkásság összefoglalása	100
A doktori habitusvizsgálat tudánymérési követelményeinek (1) (a) (i) pontjában említett tanulmányosorozat bibliográfiai adatai	101
Tudományos közéleti adatlap	102
Társszerzői nyilatkozat	107
A tudományos bizottságok speciális követelményrendszerei	108
Bevezető megjegyzés	108
Irodalomtudományi Bizottság	109
Klasszika-filológiai Tudományos Bizottság	111

Néprajztudományi Bizottság	112
Nyelvtudományi Bizottság	113
Orientalisztikai Tudományos Bizottság	115
Zenetudományi Bizottság	116
A doktori habitusvizsgálathoz benyújtandó bizottságspecifikus adatlapok	117
Irodalomtudományi Bizottság	117
Néprajztudományi Bizottság	118
Tudományometriai táblázatok	119
Filozófiai és Történettudományok Osztálya	127
Ügyrend	129
Az MTA Filozófiai és Történettudományok Osztályának doktori követelményrendszere	138
Általános követelmények	138
Követelmények a doktori műre és a tézisekre vonatkozóan	138
A doktori habitusvizsgálat tudománymérési követelményei	138
A doktori habitusvizsgálat tudományos közéleti követelményei	139
Mit kell a kérelmezőnek benyújtania?	140
A doktori habitusvizsgálathoz benyújtandó osztálys-specifikus adatlapok	141
Kérelem	141
Tudományos munkásság összefoglalása	143
Publikációs adatlap 1.	144
Publikációs adatlap 2.	145
Tudományos közéleti adatlap	146
Társszerzői nyilatkozat az MTA doktora tudományos cím megszerzéséért indított eljáráshoz	149
Tudományometriai táblázat	150
A tudományos bizottságok speciális követelményrendszerei	152
Bevezető megjegyzés	152
Filozófiai Tudományos Bizottság	153
Művészettörténeti Tudományos Bizottság	155
Ókortörténeti Tudományos Bizottság	157
Pedagógiai Tudományos Bizottság	158
Pszichológiai Tudományos Bizottság	160
Régészeti Tudományos Bizottság	162
Történettudományi Bizottság	165
A doktori habitusvizsgálathoz benyújtandó bizottságspecifikus adatlapok	168
Publikációs adatlap 1. (az MTA doktora címre az MTA Filozófiai és Történettudományok Osztálya Filozófiai Tudományos Bizottságánál pályázók részére)	168
Publikációs adatlap 2. (az MTA doktora címre az MTA Filozófiai és Történettudományok Osztálya Filozófiai Tudományos Bizottságánál pályázók részére)	170
Tudományos közéleti adatlap (az MTA doktora címre az MTA Filozófiai és Történettudományok Osztálya Filozófiai Tudományos Bizottságánál pályázók részére)	171
Publikációs adatlap 1. (az MTA doktora címre az MTA Filozófiai és Történettudományok Osztálya Művészettörténeti Tudományos Bizottságánál pályázók részére)	173

Publikációs adatlap 2. (az MTA doktora címre az MTA Filozófiai és Történettudományok Osztálya Művészettörténeti Tudományos Bizottságánál pályázók részére)	175
Publikációs adatlap (az MTA doktora címre az MTA Filozófiai és Történettudományok Osztálya Régészeti Tudományos Bizottságánál és Történettudományi Bizottságánál pályázók részére)	176
Matematikai Tudományok Osztálya	177
Ügyrend	179
Az MTA Matematikai Tudományok Osztályának doktori követelményrendszere	188
Formai követelmények	188
Tartalmi követelmények	188
Követelmények a doktori műre és a tézisekre vonatkozóan	189
A doktori habitusvizsgálat tudománymérési követelményei	190
A doktori habitusvizsgálat tudományos közéleti összetevői	193
Mit kell a kérelmezőnek benyújtania?	194
A doktori habitusvizsgálathoz benyújtandó adatlapok	195
Kérelem	195
Tudományos munkásság összefoglalása	197
Publikációs és tudományos közéleti adatlap	198
Tudományometriai táblázat	200
Agrártudományok Osztálya	201
Ügyrend	203
Az MTA Agrártudományok Osztályának doktori követelményrendszere	212
Általános követelmények	212
Formai követelmények	212
Tartalmi követelmények	214
Az MTA Agrártudományok Osztálya tudományometriai minimalkövetelményei	214
Követelmények a doktori műre és a tézisekre vonatkozóan	215
Mit kell a kérelmezőnek benyújtania?	216
A doktori habitusvizsgálathoz benyújtandó adatlapok	217
Kérelem	217
Tudományos munkásság összefoglalása	220
Tudományos közéleti adatlap	221
Társszerzői nyilatkozat	224
Tudományometriai táblázat	225
A tudományos bizottságok speciális követelményrendszerei	227
Bevezető megjegyzés	227
Agrár-közgazdasági Tudományos Bizottság	228
Agrár- és Bioműszaki Tudományos Bizottság	229
Erdészeti Tudományos Bizottság	230
Állatorvos-tudományi Bizottság	231
Állatnemesítési, -Tenyésztési, Takarmányozási és Gyepgazdálkodási Tudományos Bizottság	233
Kertészet- és Élelmiszer-tudományi Bizottság	234
Mezőgazdasági Biotechnológiai Tudományos Bizottság	235
Növénynemesítési Tudományos Bizottság	236
Növényvédelmi Tudományos Bizottság	237

Talajtani, Vízgazdálkodási és Növénytermesztési Tudományos Bizottság	238
Orvosi Tudományok Osztálya	239
Ügyrend	241
Az MTA Orvosi Tudományok Osztályának doktori követelményrendszere	250
Általános követelmények	250
Követelmények a doktori műre és a tézisekre vonatkozóan	250
A doktori habitusvizsgálat tudománymérési követelményei	250
A doktori habitusvizsgálat tudományos közéleti követelményei	253
Mit kell a kérelmezőnek benyújtania?	254
A doktori habitusvizsgálathoz benyújtandó adatlapok	256
Kérelem	256
Tudományos munkásság összefoglalása	258
Publikációs adatlap	259
Tudományos közéleti adatlap	260
Tudományometriai táblázat	264
Műszaki Tudományok Osztálya	267
Ügyrend	269
Az MTA Műszaki Tudományok Osztályának doktori követelményrendszere	284
Követelmények a doktori műre és a tézisekre vonatkozóan	284
Milyen legyen a benyújtott doktori mű?	284
A doktori habitusvizsgálat tudománymérési követelményei	286
A doktori habitusvizsgálat tudományos közéleti követelményei	291
A doktori habitusvizsgálathoz benyújtandó adatlapok	292
Kérelem	292
Tudományos munkásság összefoglalása	294
Kérelmezői adatlap	295
Tudományometriai táblázat	302
Kémiai Tudományok Osztálya	305
Ügyrend	307
Az MTA Kémiai Tudományok Osztályának doktori követelményrendszere	316
Általános követelmények	316
Szakmai, tudományometriai minimumkövetelmények	317
A doktori habitusvizsgálathoz benyújtandó adatlapok	319
Kérelem	319
Tudományos munkásság összefoglalása	321
Publikációs és tudományos közéleti adatlap a pályázó tudományos tevékenységének értékeléséhez	322
Tudományometriai táblázat	327
Biológiai Tudományok Osztálya	329
Ügyrend	331
Az MTA Biológiai Tudományok Osztályának doktori követelményrendszere	341
Általános követelmények	341
Az MTA Biológiai Tudományok Osztálya követelményei az MTA doktora cím megszerzéséhez	344
A doktori habitusvizsgálathoz benyújtandó adatlapok	346
Kérelem	346
Tudományos munkásság összefoglalása	349
Publikációs adatlap – 1	350

Publikációs adatlap – 2	351
Publikációs adatlap – 3	352
Publikációs adatlap – 4	353
Tudományos közéleti adatlap	354
Tudományometriai táblázat	357
Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya	359
Ügyrend	361
Az MTA Gazdaság- és Jogtudományok Osztályának doktori követelményrendszere	369
Általános követelmények	369
Követelmények a doktori műre és a tézisekre vonatkozóan	369
A tudományos közéleti követelmények (szakmai habitusvizsgálat)	370
A doktori habitusvizsgálat tudománymérési követelményei	372
Az MTA Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya doktori pályázatait értékelő táblázatok általános felépítése	376
A doktori habitusvizsgálathoz benyújtandó adatlapok	380
Kérelem	380
Tudományos munkásság összefoglalása és önértékelése	383
Minőséginek tekintett hivatkozások jegyzéke	384
Tudományos közéleti adatlap	385
Társszerzői nyilatkozat	388
Tudományometriai táblázat	389
A tudományos és doktori bizottságok speciális követelményrendszerei	391
Bevezető megjegyzés	391
Állam- és Jogtudományi Bizottság (ÁJB) követelményei	392
A demográfiai témájú doktori pályázatok esetén alkalmazandó speciális követelmények	399
A Gazdaságtudományi Doktori Minősítő Bizottság (GDMB) követelményei	405
A Hadtudományi Bizottság speciális MTA doktori követelményei	411
A Nemzetközi és Fejlődéstanulmányok Doktori Bizottság speciális követelményei a doktori pályázatokkal szemben	417
Az MTA Gazdaság- és Jogtudományok Osztályának doktori követelményrendszere a Politikatudományi Bizottság speciális követelményeivel kiegészítve	421
Az MTA Gazdaság- és Jogtudományok Osztályának doktori követelményrendszere (A Regionális Tudományok Bizottsága speciális követelményeivel)	431
A Szociológiai Tudományos Bizottság speciális követelményei	440
Földtudományok Osztálya	445
Ügyrend	447
Az MTA Földtudományok Osztályának doktori követelményrendszere	456
Általános követelmények	456
Követelmények a doktori műre és a tézisekre vonatkozóan	456
A doktori habitusvizsgálat tudománymérési követelményei	457
A doktori habitusvizsgálat tudományos közéleti követelményei	458
Mit kell a kérelmezőnek benyújtania?	459
A doktori habitusvizsgálathoz benyújtandó adatlapok	461
Kérelem	461
Tudományos munkásság összefoglalása	464

Publikációs adatlap (az MTA doktora címre a Földtudományok Osztályánál pályázók részére)	465
Tudományos közéleti adatlap	466
Társszerzői nyilatkozat	469
Tudományometriai táblázat	470
Fizikai Tudományok Osztálya	473
Ügyrend	475
A Fizikai Tudományok Osztályának doktori követelményrendszere	486
A doktori műre és a tézisekre vonatkozó követelmények	486
Formai minimumkövetelmények a doktori habitusvizsgálathoz	487
Tartalmi követelmények a doktori habitusvizsgálathoz	488
Mit kell a kérelmezőnek benyújtania?	489
A doktori habitusvizsgálathoz benyújtandó adatlapok	490
Kérelem	490
Tudományos munkásság összefoglalása	493
Publikációs adatlap	494
Tudományos közéleti adatlap	496
Társszerzői lemondó nyilatkozat (MTA doktora címmel nem rendelkező hazai társszerzők)	497
Társszerzői lemondó nyilatkozat (MTA doktora címmel rendelkező hazai társszerzők)	498
Az MTA Fizikai Tudományok Osztályának előterjesztői adatlapja a publikációs és tudományos közéleti tevékenység értékeléséhez	499
Tudományometriai táblázat	501
Függelék	503
A doktori védés forgatókönyve	505
Az ügymenet lépéseinek összefoglalása	509
Rövid ismertető a doktori internetes rendszer működéséről	513
MTA doktora címre pályázók publikációs és idézettségi adatainak MTMT ellenőrzési folyamata	519
A diploma	523
A Doktori Tanács tagjai (2013)	525
Az MTA Doktori Tanács működését bemutató adatok	527
Az MTA Doktori Tanácsának megalakulása és működése (1995–2013)	533

Az MTA Doktori Tanácsának megalakulása és működése (1995–2013)

Kozári Monika

A tudományos minősítés hazai koordinálására 1950-ben létrehozták a Tudományos Minősítő Bizottságot (TMB), ami országos hatáskörű szerv volt, egy hatóság, amely közvetlenül a Minisztertanács alá tartozott. Nagy létszámú, több mint 50 főt számláló testületében, amely a szakmák minél teljesebb körű lefedésére törekedett, képviselte magát néhány minisztérium is, amelynek a tudománnyal, kutatással és felsőoktatással kapcsolata volt.

A tudományos minősítés és képzés szabályozása az évtizedek során többször változott, 1957-ben, 1958-ban, 1962-ben, 1970-ben, 1982-ben és 1983-ban került sor módosításokra. A kialakított rendszer azonban a szabályozás nagy kereteit illetően nem változott. 1983-ig két tudományos fokozat volt Magyarországon: a tudomány kandidátusa és a tudomány doktora. Mindkettőt a Tudományos Minősítő Bizottság által lefolytatott eljárásban lehetett elnyerni. A kandidátusi eljárás teljes egészében a TMB Szakbizottságokban folyt, a tudomány doktora eljárásban azonban részt vett az Akadémia szakmailag illetékes tudományos osztálya is, véleményező, javaslattevő, habitusvizsgálati hatáskörben eljárva, és a TMB szakmai testületét, Plénumát is az Akadémia tudományos osztályai delegálták. A TMB Szakbizottságok működése sem volt független az Akadémia tudományos osztályaitól, mert a Szakbizottságok személyi összetételére vonatkozó javaslatokat is a tudományos osztályok adták. A testületekbe delegált személyek kiválasztásában szempont volt – amellet, hogy az adott szakmákat szakterületenként jól lefedjék –, hogy az egyetemek és az egyéb tudományos műhelyek is arányosan képviselve legyenek.

1983-ban átalakították az egyetemek által adható „kisdoktori” rendszerét, megemelték követelményeit, bevezették a dr. univ. megjelölést és tudományos fokozattá nyilvánították. Ezzel a tudományos minősítés rendszere háromfokozatúvá vált.

Az 1980-as évek közepétől jelentősen felerősödött az egyetemek autonómia törekvése. A tudományos minősítés terén ez először abban nyilvánult meg, hogy kezdeményezések történtek a háromfokozatú minősítés ismét kétfokozatúvá tételére, a kandidátusi és az egyetemi doktori összevonásával egy új fokozat létrehozására, amelyet az egyetemek adományoznak. A Minisztertanács 3140/1987. sz. határozata alapján a Tudományos Minősítő Bizottságnak és a Művelődési Minisztériumnak ismételtelen meg kellett vizsgálnia a tudományos minősítést, „különös tekintettel a kandidátusi fokozat társadalmi funkciójára”, továbbá javaslatot kellett kidolgoznia „a tudományos káderutánpótlás rendszerének és képzésének fejlesztésére”.²⁵ Az elkészült koncepció még a háromfokozatú minősítési rendszer és a TMB fenntartása mellett tette le a voksot, és a tudományos továbbképzés rendszerének a változtatását látta indokoltnak.

A rendszerváltás új helyzetet teremtett, illetve felerősítette a minősítési rendszer megváltoztatására addig is meglévő törekvéseket és felgyorsította a változás ütemét. 1990-ben a TMB határozati javaslatot készített arról, hogy a tudományos minősítés megújítása nem történhet önmagában, össze kell kapcsolni az egyetemi-felsőoktatási reformmal, az akadémiai reformmal, a nemzeti kutatóhálózat megújításával, valamint a műszaki kutatásfejlesztés reformjával, és a tudományos minősítésről is önálló törvényt kell alkotni. A TMB javaslatot tett egy új fokozatrendszer kialakítására is. Leszögezte, hogy elsődleges jelentőséget kell tulajdonítani a minősítés tényleges tartalmának, és egy új köztestületi működés kidolgozását

²⁵ Összefoglaló a tudományos minősítés és tudományos továbbképzés rendszerének továbbfejlesztéséről. TMB 50.180/1987. és MM 34.710/1987. XI. Kézirat.

javasolta. Kimondta, hogy az addig szerzett fokozatok nem annulálhatók. A legmagasabb tudományos fokozat odaítélésére egy új, önálló autonóm országos testület felállítását javasolta. A TMB határozat azt fogalmazta meg, hogy a TMB megszüntetéséről egyidejűleg kell döntenie ennek az új szervezetnek a létrejöttével, valamint az egyetemi feladatok és hatáskör új meghatározásával.²⁶

Ez az időszak, 1990 ősze és a következő 1-2 év még az útkeresés időszaka volt. Abban egyetértés volt, hogy a Tudományos Minősítő Bizottságot meg kell szüntetni, és egy másik, autonóm testületet kell felállítani. Nem lehetett tudni azonban, hogy az Akadémia és az egyetemek erőviszonya hogyan alakul, és nem volt egyetértés a bevezetendő új fokozatok tekintetében, valamint abban, hogy csak az egyetemek, vagy az Akadémia is részt vegyennek-e a tudományos minősítésben.

1990-ben a TMB közvéleménykutatást végzett. Egy kérdőíves felmérésben megkérdezte az összes nagydoktor és kandidátust, illetve a tudományos továbbképzési ösztöndíjasokat – több mint 9200 főt – a tudományos minősítési rendszer átalakításáról. A megkérdezettek közel fele válaszolt és 74,3%-a változtatást tartott szükségesnek a tudományos minősítési rendszerben. Az új rendszert a teljes autonómia keretében képelték el, amelyben nincs prioritásuk sem az egyetemeknek, sem az akadémiai kutatóintézeteknek, hanem a tudományos minősítéssel rendelkezők egyenjogú önálló korporációja.²⁷ Ez a felmérés megerősítette, hogy újszerű köztestületi működés kialakítására van szükség.

A felsőoktatásról szóló 1993. évi LXXX. törvény alapvető változást hozott a tudományos minősítés rendszerében. Megszüntette a tudomány kandidátusa fokozat megszerzésének a lehetőségét és megeremtette a PhD fokozatot, amelyet az egyetemek adományozhatnak. Ez a törvény az átmenet lebonyolításával kapcsolatos kérdéseket azonban sok vonatkozásban nem rendezte.²⁸ A Magyar Tudományos Akadémiáról szóló 1994. évi XL. törvény mondta ki, hogy az Akadémia Doktori Tanácsa veszi át a megszűnő Tudományos Minősítő Bizottságtól a folyamatban lévő tudományos minősítési ügyeket, és gondoskodik azok érdemi határozattal történő befejezéséről.

Az Akadémiai törvény 1994. július 1-jén lépett hatályba. Ennek alapján létre kellett hozni az MTA Doktori Tanácsát, amelyet az MTA Közgyűlése választott meg 1995 januárjában, illetve a Tanács működésének megkezdése érdekében a Közgyűlés ideiglenes jelleggel elfogadta a Doktori Szabályzatot. A Doktori Tanács 1995. január 19-én alakult meg. A Doktori Szabályzat véglegesítésére a tudományos osztályok keretében lefolytatott viták után kialakított módosításokkal az 1995. májusi rendes Közgyűlésen került sor.²⁹

²⁶ *A Tudományos Minősítő Bizottság határozati javaslata (1990)*. Előterjesztő Szabó János, az MTA rendes tagja, a TMB elnöke. Kézirat.

²⁷ *Tájékoztató a minősítettek és tudományos továbbképzési ösztöndíjasok körében végzett, a minősítés korszerűsítésével kapcsolatos kérdőíves felmérésről*. TMB Titkárság, 1990. november

²⁸ 1993-ban lekerült a napirendről az önálló minősítési törvény koncepciója és eldőlt, hogy a felsőoktatásról és a Magyar Tudományos Akadémiáról előkészületben lévő törvényekbe épül be a tudományos minősítés szabályozása.

²⁹ Harmathy Attila, az MTA Doktori Tanácsának elnöke összefoglalója *Az MTA Doktori Tanácsának tevékenységéről*. 1996. Kézirat. A beszámoló elkészítésében közreműködött Romics László akadémikus, a Doktori Tanács titkára, az adatok összegyűjtését és rendszerezését pedig a Doktori Tanács Titkársága részéről Körmenyi Sándor és Tamás András végezte.

Az átmenet kérdéseit is szabályozni kellett. 1994 nyarán megalakult egy ún. Ideiglenes Doktori Tanács, amelynek elnöke Ujfalussy József akadémikus lett.³⁰ Ez az Ideiglenes Doktori Tanács határozta meg azt, hogy a folyamatban lévő kandidátusi és tudomány doktora ügyek befejezése hogyan történjen. Egyetértés mutatkozott abban, hogy a Doktori Tanács csak a tudomány doktora és a meginduló MTA doktora pályázatokkal foglalkozzon. A kandidátusi eljárások érdemi döntéssel való befejezésére fenn kell tartani a Szakbizottsági rendszert, és az eljárásrendről átmeneti szabályokat kellett alkotni. Az Ideiglenes Doktori Tanács feladata volt a Doktori Alapszabályzat tervezetének elkészítése is. Az Ideiglenes Doktori Tanács alakította ki azt az elvet, hogy a testület nem diszciplináris összetételű, hanem minden tudományos osztály részéről legalább két tagja legyen.³¹

A Doktori Tanács átvette a TMB-től a folyamatban lévő minősítési ügyeket, amelyeket érdemi határozattal kellett befejeznie. Az Akadémiai Törvény hatályba lépése után a Doktori Tanácshoz már nem lehetett benyújtani újabb kandidátusi és tudomány doktora pályázatokat. Ez alól kivételt csak azoknak a tudományos továbbképzési ösztöndíjasoknak a kandidátusi pályázatait jelentettek, akik a vizsgákat letették és a felvételükkor érvényben lévő szabályok szerint 1997. szeptember 1-ig még nyújthattak be kandidátusi pályázatot. Ez után a határidő után azonban már a korábbi jogszabályok alapján tudományos továbbképzésben résztvevők sem kérhették kandidátusi pályázatuk befogadását.

Az új Akadémiai Alapszabályban meghatározták a Doktori Tanács szervezeti felépítését, és az Akadémiai szervekhez való viszonyát. Ez már kormányintézkedést nem igényelt, minthogy teljes egészében az MTA feladatkörébe tartozott. Az Akadémia Alapszabálya szerint a Doktori Tanács a Közgyűlés bizottsága. 1995-től (egészen 2011-ig) huszonöt tagja volt. (2011 óta huszonkét tagú, vagyis minden tudományos osztálynak két képviselője van.) Tagjait a tudományos osztályok delegálják és a Közgyűlés választja meg három évre. A tagok legfeljebb egyszer újraválaszthatóak. A Doktori Tanács alakuló ülésén maga választja tisztségviselőit, elnökét, társelnökét és titkárát. A Tanács összetételében – ezzel is jelezve, hogy a TMB-től eltérő módon épül föl – az Alapszabály szerint nem az az elv érvényesül, hogy minden tudományágnak legyen jelen egy-egy képviselője, hanem a tudományos osztályok képviselete valósul meg. Ez a szervezési elv a tudományos osztályok jelentőségét is tükrözi a tudományos teljesítmények értékelésében.

A Doktori Tanács működését kezdettől az MTA Titkárság egyik főosztálya, a Doktori Tanács Titkársága biztosítja.

A Doktori Tanács első ülését 1995 márciusában tartotta.³² Először a szabályzatáról és ügyrendjéről döntött. Ezeknek a tervezetét a Doktori Tanács megalakulása előtt elkészítették, és az MTA tudományos osztályai előzetesen véleményezték, az MTA Alapszabályában meghatározottak szerint. A Doktori Tanács kezdettől fogva a konkrét ügyeken túl jelentős időt szentelt és szentel a munka általános elvi kérdéseinek és a munkamódszerek tisztázásának is.

³⁰ Az Ideiglenes Doktori Tanács megalakulásával párhuzamosan zajlott egy másik folyamat is. Létrejött egy Országos Athenaeum Bizottság az Akadémia keretén belül és az volt a terv, hogy az egyetemek ehhez a szervezethez fognak csatlakozni. Ez a kezdeményezés azonban elhalt.

³¹ *Emlékeztető az MTA Ideiglenes Doktori Tanácsa 1994. okt. 12-ei üléséről.*

³² Az 1995 márciusa óta eltelt 18 évben július és augusztus kivételével minden hónapban volt ülése.

A Doktori Tanács első elnöke, Ujfalussy József akadémikus a megbízatást csak korlátozott időre vállalta el, és már az 1995. májusi Közgyűlésen lemondott. Utóda Harmathy Attila akadémikus lett.

1995 tavaszán átszervezték a Szakbizottságokat, amelyeknek feladatává vált a megörökölt kandidátusi pályázatok eljárás lefolytatásának befejezése. A Doktori Tanács ideiglenes szabályzata rögzítette, hogy milyen tudományágakban lehet tudományos fokozatot szerezni, és ezzel összhangban történt az Akadémia tudományos osztályainak javaslatai alapján a Szakbizottságok megújítása. Összesen 33 Szakbizottság alakult. Az egyes Szakbizottságok létszáma általában 17 fő volt. A tudományos minősítés feladatainak megoldásában tehát szakbizottsági szinten is többszáz szakember vett részt.

Az MTA doktora eljárásokban a korábbinál lényegesen jelentősebb szerep hárult a tudományos osztályokra. Ehhez a feladathoz alkalmazkodva kellett átalakítaniuk a tudományos bizottsági hálózatukat, amely a korábbiakban is működött, sőt – mint arról már szó volt – a doktori eljárásokban is részt vett, de csak mint a TMB Szakbizottságokkal párhuzamosan működő véleményező testület. 1995-től kezdődően az új doktori eljárásokhoz kellett igazítani a tudományos bizottságok személyi összetételét, valamint működési rendjét, hogy az az új Doktori Szabályzatnak megfeleljen.

A Doktori Tanács a Tudományos Minősítő Bizottságtól 1539 kandidátusi és 553 doktori ügyet vett át. Ezek közül a kandidátusi ügyekből 662, a doktorikból pedig 145 került 1996 februárjáig lezárásra.³³ Az egyetemeken ki kellett építeni az új minősítési rendszert és 1995-ben még csak igen kis számban tudtak odaítélni PhD fokozatot. Így 1995 még olyan átmeneti év volt, amikor a tudományos minősítés még döntően az Akadémia keretén belül zajlott. Abban az évben 123 doktori és 655 kandidátusi ügyben folytatták le a nyilvános vitát, és ezzel az átvett ügyek közül a kandidátusi eljárásoknak több mint 40%-át, a doktori eljárásoknak több mint 25%-át sikerült 1996 februárjáig befejezni. Ugyanakkor 1995-ben a doktori pályázatok 23%-át, a kandidátusi pályázatok 4,5%-át elutasították. (Korábbi adatok hiányában az elutasítások számát nincs mivel összevetni.)³⁴

³³ Harmathy Attila, az MTA Doktori Tanácsának elnöke összefoglalója *Az MTA Doktori Tanácsának tevékenységéről*. 1996. Kézirat. Az ügyek vitelét, a mindennapi adminisztrációs feladatokat nagyban megkönnyítette, hogy az Akadémia 1987-ben számítógépeket vásárolt, amelyből a TMB Titkárság is kapott két gépet. Tóth Béla, a TMB Titkárság akkori vezetője Mádl Ferenc akadémikus, a TMB titkára javaslatára felkérte Körmenyi Sándort egy saját fejlesztésű számítógépes minősített rendszer létrehozására, amely 1989-től kezdte meg működését. Programozó és rendszergazda: Szalai László. Az Akadémia Központi Hivatalában a TMB-nek volt először számítógépes rendszere. Emellé fejlesztették párhuzamosan az illetménykifizetési rendszert. A TMB Titkárság munkatársai 1988-ban tanulták meg használni a számítógépet, ami akkor még Magyarországon a hivatalokban nagyon új volt.

³⁴ Uo. Kormányrendeletben kellett újraszabályozni a tudományos fokozattal rendelkezők illetménykiegészítését és a folyósítás módját. Az 1994 végén megjelent rendelet 1995. januárjától a kifizetés új rendjét állapította meg. Korábban a Titkárság a doktori illetménykiegészítés folyósítását a doktorok munkáltatóinak közreműködésével intézte. Az új szabályozás szerint a kifizetés közvetlenné vált. Ehhez új számítógépes szoftver kidolgozása vált szükségessé. Kormányrendelet rendezte a kandidátusi illetménykiegészítést is. Az átmeneti időben még gondoskodni kellett az 1993-ban felvett utolsó tudományos továbbképzési ösztöndíjas évfolyam munkafeltételeiről is, és az ösztöndíjasok közalkalmazotti munkaviszonyával kapcsolatos munkáltatói jogok gyakorlása is a Doktori Tanács Titkárságához került.

Egy kormányrendelet honosítási feladatot is telepített a Doktori Tanácshoz, az 1972-es Prágai Egyezményt aláírók körében, azokra az országokra vonatkozóan, amelyekkel Magyarország nem kötött addig államközi egyezményt a diplomák és fokozatok kölcsönös elismeréséről. Ez a feladat sok volt szocialista ország vonatkozásában változatlanul a Doktori Tanács hatáskörében van, mert alig került sor kétoldalú államközi szerződés megkötésére.

A Magyar Tudományos Akadémiáról szóló 1994. évi XL. törvény új tudományos címet létesített, és kimondta, hogy az Akadémia Doktori Tanácsa a kiemelkedő tudományos teljesítményt elért személyeknek, akik tudományszakuk mértékadó hazai és nemzetközi körei előtt ismertek, a Magyar Tudományos Akadémia doktora címet ítélheti oda. Az Akadémia által adományozható *MTA doktora* cím és nem tudományos fokozat, mert az 1993-ban életbe lépett felsőoktatási törvény úgy szabályozta a minősítés rendjét, hogy Magyarországon csak egyetlen tudományos fokozat van, a PhD, amellyel jogilag egyenértékű a korábban megszerzett tudomány kandidátusa fokozat. A Felsőoktatási törvény nem határozott meg hierarchiát a tudományos fokozat és az MTA doktora tudományos cím között, mert az egyetemek ezzel szemben ellenálltak. Ugyanakkor a minősítési rendszer átalakítása körüli tudománypolitikai és törvényelőkészítési vitákban az nyilvánvaló volt, hogy az MTA doktora címnek előfeltétele lesz a PhD/kandidátusi fokozat, illetve az is, hogy akadémikus csak az MTA doktorai/tudomány doktorai közül választható. Vagyis a fokozatok és címek hierarchiája a gyakorlatban megvalósult.

Az 1990-es évek közepén még nem volt prognosztizálható, ami néhány év leforgása alatt megtörtént: előbb néhány egyetem, majd mind többen és a MAB az egyetemi tanári felterjesztéseket hozzákötötték a habilitáció mellett az MTA doktora cím megszerzéséhez, és csak kivételes esetben terjesztenek föl PhD/kandidátusi fokozattal egyetemi tanári pályázatot. A habilitáció ma már a docensi kinevezés előfeltételévé vált, az egyetemi tanári pedig szinte teljes egészében hozzákötődött az MTA doktora címhez.

Az új doktori eljárásban a Doktori Tanács és a tudományos osztályok együttműködése rendkívül fontos. Az egységes, megalapozott döntési gyakorlat kialakítását szolgálta a Közgyűlésnek az a határozata, amely szerint külön bizottság dolgozta ki a tudományos osztályok ügyrendjének a doktori eljárásra vonatkozó ügyrendjének egységes szövegét, amelyhez az egyes osztályok csak a sajátos igényeknek megfelelő egyes kiegészítéseket fűztek.

A Doktori Szabályzat szerint doktori pályázatot minden év februárjában és szeptemberben lehetett benyújtani. Az első pályázati lehetőség 1995 szeptemberében volt. A Doktori Tanács Titkársága az 1995 szeptemberi és 1996 februári benyújtásban összesen 54 kérelmet vett át. A pályázati szám a következő évek során aztán gyors növekedésnek indult. Kezdetből gondot jelentett a szabályzatban és az ügyrendben előírt eljárási határidők betartása. Egy-egy doktori eljárás a szabályzat szerint általában 17-19 hónapot igényel a nem komplikált pályázatok esetén. Elnehezült ügyek eljárásának lefolyása ennél lényegesen hosszabb időt is igénybe vehet.

A tudományos minősítés rendszerének átalakítása már az új pályázatok benyújtásánál is, illetve a minősítéssel rendelkezők számának az alakulásában jelentős változásokat hozott. Az első időben a legtöbb új doktori pályázatot a Kémiai Tudományok Osztálya területére tartozó tudományágakban nyújtották be. A TMB-től átvett doktori ügyeknek több mint a fele a biológiai, növénytermesztési, orvostudományi és kémiai területen volt. Az 1539 kandidátusi pályázatból nagyon magas volt a részesedése a Növénytermesztési (129), a két Klinikai

Orvostudományi (208), az Elméleti Orvostudományi (86), a két Biológiai (190) és két Kémiai (83), a Történelemtudományi (84) és a Közgazdaságtudományi (83) Szakbizottságnak.

A kandidátusi és a doktori ügyek megoszlásának az aránya eltért attól, amelyet a minősítettek tudományterületenkénti megoszlása mutatott az 1987-es és 1994-es adatokat összehasonlítva. Az élettudományi minősítettek aránya nem változott. A társadalomtudományi minősítettek aránya a kandidátusoknál magasabb volt, mint a doktoroknál, és növekedett, miközben a doktoroknál az arány csökkent. A műszaki és természettudományi minősítettek aránya kandidátusoknál csökkent, a doktoroké pedig nőtt. A Műszaki Tudományok Osztálya területén 1%-ot meghaladta a csökkenés, mind a kandidátusoknál, mind a doktoroknál 1987-hez viszonyítva. A Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya területén pedig mintegy 1,5%-kal kevesebb volt a doktorok aránya 1994-ben, mint 1987-ben.³⁵

Elgondolkodtató volt a minősítettek életkorának alakulása is, valamint a tudományos utánpótlás kérdései. A statisztika a nem akadémikus köztestületi tagok adatai alapján készült. A társadalomtudományi osztályok területén magas volt a minősítettek átlagos életkora (a kandidátusoknál 54,3 év fölött, a doktoroknál 63,5 év fölött). Magas volt az életkor az Agrártudományok Osztályánál (56,9 és 63,9 év), az Orvosi Tudományok Osztályánál (55,9 és 62,5 év), a Műszaki Tudományok Osztályánál (56,7 és 63,9 év), és a Földtudományok Osztályánál (54,6 és 63,8 év).³⁶

A tudományos utánpótlást illetően pedig viszonylag magas volt az ösztöndíjasok száma a nyelv- és irodalomtudományok, a filozófiai és történettudományok, a matematikai tudományok, az orvostudományok, a kémiai tudományok, a biológiai tudományok és a fizikai tudományok területén. A levelező képzésben pedig az agrártudományok és a hadtudomány területén. A Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya területén pedig a kedvezőtlen korfa mellett a tudományos továbbképzési ösztöndíjasok létszáma is viszonylag alacsony volt.³⁷

Az Akadémia Elnöksége 1997-ben kétszer is foglalkozott a Doktori Tanács (és Titkársága) feladataival és működésével. Az az év változásokat hozott abból a szempontból, hogy 1997. szeptember 1-jéig lehetett – a volt aspiránsoknak, TMB-ösztöndíjasoknak, akiknek a sikeresen befejezett képzésről végbizonyítványuk volt – az utolsó kandidátusi pályázatokat benyújtani.³⁸ Ennek következtében viszonylag rövid idő alatt nagy mennyiségű pályázat (és pályázati anyag) érkezett a Doktori Tanácshoz. Emellett 1997. június 30-án szűnt meg az 1983-ban indult tudományos továbbképzési ösztöndíjas képzési forma, akkor ért véget az utolsó felvett évfolyam ösztöndíja. A TMB megszűnése után a Doktori Tanács (Titkársága) szervezte és irányította ezt a még az Akadémiai törvény hatálybalépése előtt indult tudományos továbbképzést az 55/1995. (V. 17.) Korm. számú rendelet előírásai szerint.

1997-ben kerülhetett sor az első MTA doktora oklevelek átadására. Az Elnökség Harmathy Attila akadémikusnak, a Doktori Tanács akkori elnökének a javaslatára döntött arról, hogy az oklevélátadásra attól kezdve az Akadémia évi rendes közgyűlése ad ünnepélyes keretet.³⁹

³⁵ Harmathy Attila, az MTA Doktori Tanácsának elnöke összefoglalója *Az MTA Doktori Tanácsának tevékenységéről*. 1996. Kézirat

³⁶ Uo.

³⁷ Uo.

³⁸ Az 55/1995. (V. 17.) számú Korm.ányrendelet szabályozta a benyújtást.

³⁹ Akadémiai Értesítő, 1997. május 16. Az Elnökség 2/1997. számú állásfoglalása

1995-től, az MTA Doktori Szabályzatának alkalmazása kezdetétől folyamatosan gyűltek a szabályzatra vonatkozó tapasztalatok. 2000-ben már nyilvánvaló volt, hogy a Doktori Szabályzatot bizonyos pontokon módosítani kell. Ez egy olyan jelentős munka volt, amelyben a Doktori Tanács mellett és felkérésére az Akadémia valamennyi tudományos osztálya részt vett.

Az első Doktori Szabályzatot az akadémiai osztályok véleménye alapján alakították ki, és olyan eljárási rendet állapítottak meg, amely az osztályok súlyát biztosította, a Doktori Tanácsnak – bár döntési funkcióban működött – nagyon szűk mozgásteret hagyott. Az eljárásban a habitusvizsgálati szakasz után, amennyiben a pályázó 50% fölötti szavazatot kapott a tudományos osztálytól, rögtön ki kellett adni a hivatalos bírálóknak az értekezéseket bírálatra, és a Doktori Tanács elé az osztály által lefolytatott habitusvizsgálat és a hivatalos bírálók véleménye egyszerre került. A Doktori Tanács a vitára bocsátásról döntött, amelyről csak pozitív döntést hozhatott, ha az osztály 2/3-ot meghaladó pozitív javaslatot tett és legalább két hivatalos bíráló pozitív véleményt írt. A Doktori Tanács döntése tehát teljesen formális volt ezekben az esetekben. Érdemi döntést a Doktori Tanács csak azokban az esetekben hozhatott, amikor a tudományos osztály 50%-ot meghaladóan, de a 2/3 alatt szavazott, vagyis maga az osztály nem volt képes eldönteni a pályázat sorsát. Néhányszor az is előfordult, hogy az osztály, vagy még előtte a tudományos bizottság nem vette figyelembe a kizárási, összeférhetetlenségi szabályokat, és az eljárást szabálytalanul folytatták mindaddig, amíg a pályázat a Doktori Tanács elé került, ahol a szabálytalanságra fény derült és az eljárást ismételni kellett attól a ponttól, ahol a hiba történt. Ezzel az adott eljárás időben sokkal hosszabbá vált.

Lőrincz Lajos akadémikus, a Doktori Tanács akkori elnöke tett javaslatot az eljárás rendjének olyan megváltoztatására, amely biztosítja mind a Doktori Tanács, mind az osztályok hatáskörének érvényesülését. Vagyis a tudományos osztályok lefolytatják a tudományos bizottságok közreműködésével a habituseljárást, a Doktori Tanács pedig az eljárás lefolytatását engedélyezi és dönt a doktori cím odaítéléséről. Ha a Doktori Tanács véleménye eltér a habitusról a tudományos osztályétól, akkor az ügyet visszaküldi az osztálynak és kéri, hogy a pályázatot az osztály és a tudományos bizottság ismételten tárgyalja meg. Itt alakult ki az egyeztető eljárás lefolytatásának a rendszere. Lőrincz Lajos ezt „vétőjognak” nevezte, amelyet a Doktori Tanács az egységesítő funkciójára, a felelősségére hivatkozással igényelhet. Az új szabályzat valóban így rendelkezett, elválasztotta egymástól a habitusvizsgálatot és a disszertáció bírálati szakaszát.

A Matematikai Tudományok Osztálya is javaslatba hozta az egyeztető eljárás lefolytatását, de csak az 50% és a kétharmad közé eső pályázatok esetében. Minden esetre az egyeztető eljárás, mint lehetséges forma a Doktori Szabályzat átdolgozása kapcsán két irányból is megjelent.

A 2003-ban életbe lépett Szabályzatban az egyeztető eljárás már részletesen szabályozva volt, és ez az intézmény további részletszabályokkal kiegészülve azóta is működik a doktori eljárásban.

A Doktori Tanács és a tudományos osztályok viszonya azon az elnökségi ülésen is felmerült 2003 tavaszán, ahol az átdolgozott Doktori Szabályzatot megtárgyalták mielőtt a Közgyűlés elé terjesztette volna az Elnökség. Itt is megjelent az az elem, hogy az egyes osztályok által „aláírt kritériumok alapján lehessen számonkérni”. A Doktori Tanács kompetenciáját ezzel párhuzamosan lehet erősíteni. Voltak olyan tudományos osztályok, amelyek már az 1990-es évek második felében megalkották a saját minimumkövetelményeiket,

amelyek teljesülése nélkül doktori pályázatot nem támogattak. Az osztályok zöme az első minimumkövetelményeket a 2000-es évek legelején írta meg. Mire a 2003-ban elfogadott új Doktori Szabályzat hatályba lépett már nagyobb részüknek voltak írott minimumkövetelményeik. Ezek sok év tapasztalata alapján alakultak ki, sokszor részletekben épültek föl, és nyerték el nagyjából ekkorra első teljesebb formájukat.

Elfogadásra került az új szabályzatban a kétharmados szabály, ami azt jelentette, hogy a Doktori Tanács döntéséhez kétharmados arányban kellettek igen vagy nem szavazatok. Vagyis a kétharmad alatti igen automatikus elutasítást jelentett. Ez a szabály 2003-tól kezdődően az évek során nagyon sok vitát váltott ki, mert a szavazók kisebbsége a többség akaratára ellenére el tudta érni a pályázat elutasítását, és ez néhány esetben valóban meg is történt.

Hangsúlyosan jelent meg az eljárások lefolytatásának időtartama. Az Elnökség ülésén az egyik hozzászóló nyomatékosan kívánt adni annak, hogy a habitusvizsgálatok egy éven belül fejeződjenek be, és a disszertáció bírálata, vagyis az eljárás két éven belül. A Doktori Tanács ezzel a felvetéssel teljesen egyetértett és ettől kezdve készülnek a Doktori Tanács Titkárságán időtartam kimutatások osztályokra és eljárási fázisokra lebontva.

Felmerült a tézises védés kérdése, amely később a következő szabályzatokban a rövid értekezés nevet kapta. Ebben a kérdésben nincs egyetértés az osztályok között a szakmák különbözősége miatt. Az osztályok zöme azonban szűk körre korlátozza a tézises védés lehetőségét, és a Doktori Szabályzatban is szerepel, hogy az kivételes forma.

Már ekkor is gondot okozott az interdiszciplináris pályázatok kezelése, az eseti bizottságok létrehozása.

Felvetődött, hogy a bírálóbizottságban szabályozni kell az akadémikusok, doktorok és kandidátusok/PhD arányát. Korlátozni kell az utóbbiak részvételét, minthogy olyan cím odaítéléséről van szó, amellyel ők még nem rendelkeznek. Ezt kezdetben a Doktori Tanács saját hatáskörében szabályozta, majd csak jóval később került bele a Doktori Szabályzatba. Már 2000 áprilisában Ihász Mihály akadémikus, a Doktori Tanács akkori elnöke kérte a tudományos osztályokat, hogy már az opponensekre és bírálóbizottságra vonatkozó személyi javaslat kialakítása során vegyék figyelembe a Doktori Szabályzatnak azt az elemét, hogy az eljárásokban csak kivételes esetben lehet kandidátusi/PhD fokozattal rendelkező személyt megbízni. Kizárólag akkor, ha az érintett szakterületnek megfelelő akadémikus vagy MTA doktora címmel rendelkező személyekből a bírálóbizottság nem állítható ki, illetve az opponensek között maximum egy fő lehet kandidátusi/PhD fokozatú szakember.⁴⁰

Új elem volt, ami a 2003-as szabályzat módosítás során jelent meg először, hogy ha a hivatalos bírálók közül öten nem vállalták el az értekezés bírálatát, akkor a pályázó habitusát ismételtelen vizsgálni kell.

Hangsúlyt kapott, hogy a habitusvizsgálat szempontjai között szerepeltetni kell a pályázónak a tudományos utánpótlás képzésében és a hazai tudományos közéletben betöltött szerepét. A tartósan külföldön tartózkodó kutatók esetében pedig a hazai kutatóhelyekkel való kapcsolatuk vizsgálatát.

⁴⁰ Ihász Mihály, a Doktori Tanács elnökének levele az osztályelnökökhöz, 2000. április 21.

Fontos kérdés volt a nyilvánosság kérdése, amely a közelmúltban valósult meg teljes körűen, majdnem az eredeti elképzelésnek megfelelően: Bazsa György már 2002-ben felvetette egy elnökségi ülésen, hogy az internetet használjuk föl a doktori eljárások nyilvánosságához. Jelenjen meg a jelentkezés, a vitára bocsátás minden adatával, végül a döntés is. (A jelentkezéseket és a negatív döntéseket nem tesszük közzé, a nyilvánosság az eljárásra bocsátástól indul.) Már 1998. szeptember 1-jétől az összes védés meghirdetésre került az interneten is.

2002. márciusában készült egy doktori tanácsi előterjesztés az MTA Elnöksége részére az MTA Doktori Szabályzatának módosításáról. Ez az előterjesztés ír a Doktori Tanács működéséről és a tudományos osztályoknak a doktori eljárásban betöltött szerepéről:

„A cím [az MTA doktora] odaítélésének elve a szakszerűség, a tárgyilagosság és a szakmai demokratizmus, amely szerint véleményt és döntést testület alakíthat ki. Az 1995-ben létesült Doktori Tanács (a továbbiakban DT) működésének alapvető szempontjai ezek: döntései tárgyilagosságát úgy érvényesítheti következetesen, ha abban csakis a tudományos eredményeket tekinti döntési alapnak, kizárva vizsgálatából a szimpátiát és az antipátiát, a gazdasági, a politikai és a szociális szempontokat, tehát mindent, ami nem közvetlenül tudományos értékelés szempontja.

A feladatot nem önmagában a DT teljesíti: működése – az eljárási szabályok rendszerében – egybeépül az egész akadémiai működéssel, közvetlenül az MTA osztályainak tevékenységével. Ez egymással összefüggő, vagy láncolatossá működés, amelyben az egymással együttműködő akadémiai szervezeti formáknak meghatározott a maguk sajátos feladata, szerepe.

A jelenlegi elrendezettség szerint az együttműködési folyamatban a tudományos osztályok feladata és szerepe kiemelkedő: szinte valamennyi érdemi kérdésben az MTA tudományos osztályai meghatározó, domináns határozatot hoznak. E mellett szól az, hogy a szakmai tudományos területen az osztályoknak van legjobb áttekintésük, s így igazán alkalmasak annak megítélésére, hogy pl. kik azok a személyek, akiket teljesítményük alapján szakmai körükben elismernének, és körükbe fogadnának.

Ugyanezt részben keresztezi az, hogy a mértékadó szakmai színvonal nem kizárólag egy-egy tudományterület kérdése, mert bár a különféle tudományterületek eredményei egyforma mértékkel nem mérhetők, ezek egységessége mégis fontos. A DT feladata és hatásköre ebben az értelemben összehangoló és egységesítő szempont érvényesítése: koordinációs és integrációs feladatokat old meg a különféle tudományterületek eredményeinek egységes értelmezése érdekében.

[...] A DT 1995-től folyamatosan szembesül különböző »késes« és »nehéz megítélésű« esetekkel, vagy hatáskörének gyakorlása terjedelmével. [...] Elsősorban e nehéz megítélésű ügyek elintézésének tapasztalatai vezettek ahhoz a javaslathoz, amely az eljárás rendjét módosítaná. Ezek az ügyek arra alkalmasak, hogy az eljárási rend gyenge pontjait megmutassák. Olyan szempontok, amelyek a rendszer általános működése nézőpontjából figyelemre méltók.⁴¹

Az Elnökség 2002. március 26-ai ülésén tárgyalta a Doktori Szabályzat tervezett módosítását. Az Elnökség a tervet jóváhagyólag meghallgatta és Lőrincz Lajos javaslatára egy

⁴¹ Lőrincz Lajos, a Doktori Tanács elnökének előterjesztése az MTA Elnöksége részére az MTA Doktori Szabályzata módosításáról. 2002. március 18.

kodifikációs bizottságot küldött ki a végleges kidolgozásra, amelyben az Elnökség képviselői mellett a Doktori Tanács képviselői és minden tudományos osztály részéről egy-egy képviselő vett részt. A kodifikációs bizottság elnöke Lőrincz Lajos akadémikus, a Doktori Tanács elnöke volt. A tudományos osztályoknak a kodifikációs bizottságban helyet foglaló képviselői pedig teljes körű felhatalmazást kaptak az osztályoktól. A bizottság által megszövegezett új Doktori Szabályzatot az Elnökség 2002. október 22-ei ülésén elfogadta, a Közgyűlés Dobozy Attila akadémikus, a Doktori Tanács akkori elnökének előterjesztése alapján a 2002. november 4-ei ülésén hagyta jóvá. Ez az új Doktori Szabályzat 2003. szeptember 1-jén lépett hatályba.⁴²

1995 és 2000 között évente átlagosan 100–110 doktori pályázatot nyújtottak be. 2001-től három éven keresztül a pályázatok száma jelentősen emelkedett, évi átlagban 150-re nőtt. 2004-ben az emelkedés megállt, és 105-re csökkent ismét. A pályázatok száma a három nagy tudományterület között 1995–2004 között összességében kiegyenlített volt.⁴³

A 2000-es évtized második felére a 2003. szeptember 1-jén életbe lépett Doktori Szabályzat is megérett újabb módosításra. Palkovits Miklós akadémikus, a Doktori Tanács 2008-ban megválasztott új elnökének vezetésével a Doktori Tanács több lényeges változtatást kezdeményezett a benyújtandó pályázati anyagok összeállításában és a pályázás rendjében. Már 2008 őszén elindult az a számítógépes fejlesztés, amely 2010 szeptemberére létrehozta az elektronikus doktori pályázati rendszert. A pályázat benyújtásának elektronikussá tételét a Doktori Tanács össze kívánta kötni aktuális tartalmi változtatással is. Palkovits Miklós 2008 októberében kérte a tudományos osztályok együttműködését, azt, hogy az osztályok világos pontokba szedve fogalmazzák meg pályázati követelményeiket.⁴⁴

„A Doktori Tanács semmilyen formában nem kíván beavatkozni az osztályok követelményrendszerének szakmai, tudományos meghatározásába, ez az osztályok szuverén joga. Ugyanakkor, az MTA Szabályzatának értelmében vannak olyan követelmények, melyek teljesítése minden pályázóra vonatkozik, függetlenül attól, hogy mely tudományágot művelik. Nem lehet és szükségtelen is lenne arra törekedni, hogy azonos követelmények legyenek az MTA 11 osztálya részéről, de arra igen, hogy a követelmények pontokba szedve, a pályázó számára egyértelműen legyenek megfogalmazva, különös tekintettel minimum követelmények meghatározására, melyek teljesítésének hiányában az eljárás lefolytatását meg kell tagadni” – írta Palkovits Miklós.⁴⁵

A Doktori Tanács javasolta, hogy a pályázóknak egységesen kötelezően kelljen „Tudományos munkásság összefoglalása” dokumentumot készíteni, amelyben korlátozott terjedelemben be kell tudniuk mutatni, hogy melyek az addigi tudományos eredményeik, továbbá az osztályok dolgozzanak ki „Tudományos Közlemények Adatlapot” és „Tudományos Közéleti Adatlapot”.

⁴² A Szabályzatomódosítás ekkor és a későbbiekben is mindig együtt járt az Ügyrendek (a Doktori Tanács Ügyrendje és a tudományos osztályoknak a doktori eljárással kapcsolatos ügyrendje) módosításával, amelynek folyamatára külön nem térünk ki.

⁴³ Beszámoló az MTA Doktori Tanácsa 2004. évi működéséről. Dobozy Attila, a Doktori Tanács elnöke aláírásával. 2005. március 9.

⁴⁴ Palkovits Miklós, a Doktori Tanács elnökének levele az osztályelnökökhöz, 2008. október 10.

⁴⁵ Uo.

A követelmények pontokba foglalása alapvetően szükséges volt az elektronikus beadás programjának kidolgozásához, valamint azért, mert a követelményrendszer pontjait a tudományos bizottságok előterjesztőinek és az osztály-előterjesztőnek is pontról pontra írásban kell véleményezniük.

A Doktori Tanács kérte az osztályok együttműködését „az Akadémia doktora cím elnyerése egységes követelményrendszerének és értékelésének kidolgozásához”.

2008 őszén még az volt a terv, hogy a pályázóknak távlatilag az MTA Köztisztviselői Publikációs Adattárába (MTA-KPA) vagy az ezzel ekvivalens adattárak egyikébe (BME-PA, KOKI, SZBK) kell a publikációs és idézettségi adataikat feltölteniük.

2009 májusában a Közgyűlésen került sor a Doktori Szabályzat módosítására. Az új Szabályzat 2009. október 4-e óta volt hatályos. Ebben döntően változott a Szabályzat struktúrája, megkülönbözteti a hatásköri és a működési kérdéseket és a doktori eljárást a folyamatában tárgyalja. A szükséges intézkedések az eljárás egyes fázisai vonatkozásában kerülnek említésre. A Doktori Szabályzat „forgatókönyvszerű szerkezetben készült, és a doktori eljárás egyes szakaszaiban a konkrét tennivalókat is felsorolja”. Az ehhez a Szabályzathoz készült Ügyrendben hangsúlyosan szerepelnek azok az elemek, amelyek elősegítik, hogy a doktori eljárás internetes rendszer segítségével legyen lebonyolítható. Mivel nagy figyelmet kellett fordítani a személyes adatok védelmére, a Doktori Tanács kezdeményezte, hogy 2009 végéig készüljön el az MTA Titkárságának adatvédelmi szabályzata.⁴⁶

Nagy munkát jelentett a Doktori Szabályzat módosításával összefüggésben mind az osztályok, mind a Doktori Tanács számára a doktori minimumkövetelmények átdolgozása és egységes rendszerbe szerkesztése. A hangsúly ekkor az egységes rendszerbe szerkesztésen volt. A Doktori Tanács az osztályok által megfogalmazott követelményeken természetesen nem változtatott, csak azt a szerkezetet alakította ki, amelyben az egyes osztályok követelményei megjelentek. Valamennyi tudományos osztály követelményei megjelentek a *Magyar Tudomány* 2010. januári számának mellékleteként, és olvashatóak az interneten az MTA honlapján, a Doktori Tanács és a tudományos osztályok honlapjain.

A Doktori Tanács a Szabályzat módosítás folyamatában kezdeményezte a folyamatos doktori benyújtásra való áttérést a minden év februárja és szeptember helyett, de ezt a tudományos osztályok többsége akkor nem fogadta el, ellenben 2013-ban az MTA Elnöksége a tudományos osztályok egyetértésével megszavazta a pályázatok folyamatos benyújthatóságát 2013. szeptember 1-jétől kezdődően.

2011-ben az Elnökség kezdeményezte az Akadémia Alapszabályának módosítását, amely szükségessé tette a Doktori Szabályzat módosítását is. Az új Szabályzatot a Közgyűlés 2011. december 5-én fogadta el és december 6-tól van hatályban.

A Doktori Tanács a napi működés tapasztalataiból kiindulva ezúttal is átfogó szabályzatmódosítást kezdeményezett. A jelenleg hatályos Doktori Szabályzat új megközelítésben szabályozza az inter- és multidiszciplináris eljárásokat, egyértelműsítette az összeférhetlenségi szabályokat, pontosította az eljárás nyilvánosságának a szabályait.

⁴⁶ Palkovits Miklós, a Doktori Tanács elnökének előterjesztése a 2009. június 23-i elnökségi ülésre

A Doktori Tanács vezetése sok éve nagy figyelmet fordít a Szabályzatban meghatározott időtartam betartására. A Doktori Tanács elnöke negyedévente tájékoztatja az MTA elnökét és az osztályelnököket az osztályhoz tartozó doktori ügyek állásáról. Az Elnökség támogatásával sikerült elérni, hogy 2010 végére az elhúzódo ügyek száma lényegesen lecsökkent.⁴⁷

2010 szeptemberében lényeges változás történt a doktori pályázat lebonyolításában, mert a doktori pályázatokat ettől kezdve egy interneten működő elektronikus rendszeren keresztül kell benyújtani. 2011 második félévében a rendszer kiegészült a pályázat tartalmi értékelését biztosító részekkel, és mára már lehetővé vált a pályázatok elektronikusan történő értékelése is.

Időközben kiépült a Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT) rendszere. A Doktori Szabályzat előírásai szerint a pályázóknak a publikációkra és hivatkozásokra vonatkozó adataikat az MTMT rendszerében kell rögzíteniük. Az MTMT a pályázók publikációs és hivatkozási adatait ellenőrzi és az ellenőrzött adatok alapján tölti fel a jegyzékeket, valamint a tudománymetriai adatokat a doktori pályázat internetes rendszerébe.

A Doktori Szabályzatban hangsúlyosan szerepel a doktori eljárások nyilvánosságának a növelése. Az eljárás legfontosabb dokumentumait a Doktori Tanács az MTA honlapján közzéteszi, együttműködve az MTA Könyvtár Repozitóriumával is. Az MTA doktora oklevelek ünnepélyes átadásával egyidőben pedig a Doktori Tanács nyilvánosságra hozza azt a közérthető szakmai értékelést, amely indokolta a cím odaítélését.

A Doktori Tanács felkérésére a tudományos osztályok 2012-ben ismételten áttekintették a minimumkövetelményeiket. A Doktori Tanács vezetése valamennyi osztály képviselőivel személyes konzultációkat folytatott a követelményekről, annak érdekében, hogy a 11 tudományos osztály valamennyi szakterületén – amennyire ezt a szakmák különbözősége megengedi – egységesebb követelmények legyenek, mind szakmai, mind tudományos közéleti vonatkozásban. Ez a munka 2013 januárjában befejeződött és a Doktori Tanács jelen kiadványban teszi közzé az új doktori követelményeket, amelyek a 2013. szeptemberi beadástól lesznek érvényben.

⁴⁷ Beszámoló az MTA Doktori Tanácsa 2011. évi működéséről. 2012. febr. 17.